

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Wiak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Oktawian Nawrot

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa W.S.

przeciwko B.C.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 11 grudnia 2024 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 4 sierpnia 2006 r., sygn. VII Nc 3560/06

- 1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

W dniu 10 lutego 2006 r. w B. B.C. (dalej: „zleceniodawczyni” lub „pozwana”) zawarła z firmą P. (dalej: „zleceniobiorca” lub „powód”) „Umowę o pośrednictwo finansowe”, na podstawie której zleceniobiorca zobowiązał się do podjęcia działań prowadzących do zawarcia przez zleceniodawczynię umowy o pożyczkę gotówkową. W § 6 tej umowy strony ustaliły, że wynagrodzeniem zleceniobiorcy za czynności wymienione w § 1 i § 2 umowy będzie kwota 300,00 zł płatna do dnia 13 marca 2006 r. W dalszej części umowy wskazano, że w przypadku niedokonania zapłaty w terminie określonym w § 6 umowy strony ustalają odsetki umowne. Zleceniodawczyni zobowiązywała się do zapłaty odsetek umownych w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia poczynawszy od 14 marca 2006 r. do dnia zapłaty.

W dniu 11 lutego 2006 r. na dokumencie umowy zleceniodawczyni złożyła dodatkowe oświadczenie, w którym potwierdziła wykonanie umowy. Pozwana otrzymała od powoda kwotę 300,00 zł „do ręki”, którą miała zwrócić do 13 marca 2006 r. Wobec nieuiszczenia przez pozwaną wynagrodzenia wobec powoda, ten ostatni złożył pozew do Sądu Rejonowego w Bytomiu o zapłatę.

Nakazem zapłaty z 4 sierpnia 2006 r. (VII Nc 3560/06) Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazał pozwanej zapłatę kwoty 300,00 zł z umownymi odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia od 14 marca 2006 r. oraz kwotę 105,00 zł tytułem kosztów procesu (w tym kwotę 75,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego) w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu. Nakaz zapłaty nie został zaskarżony przez pozwaną i 25 sierpnia 2006 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu uznał prawomocność nakazu zapłaty zaopatrując go w klauzulę wykonalności.

Skargę nadzwyczajną od powyższego nakazu zapłaty wniósł Prokurator Generalny (dalej również: „skarżący”). W piśmie z 13 lipca 2023 r. zaskarżył wskazane orzeczenie w całości. Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2024, poz. 622, dalej: „u.SN”) zarzucił mu:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 30 i 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia

2 kwietnia 1997 r., takich jak godność człowieka i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wierzytelności wynikającej z zawartej przez pozwaną z powodem umowy o pośrednictwo finansowe bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z którego wynikało zobowiązanie;

2. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj. przepisów art. 359 § 2¹ k.c., art. 359 § 2² k.c. oraz art. 359 § 2³ k.c., przez ich niezastosowanie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez pozwaną kwoty 300,00 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia od 14 marca 2006 r., co stanowi 200% w skali miesiąca, podczas gdy wskazane przepisy w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, stanowiły, że maksymalna wysokość odsetek wynikająca z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, tj. 22% w skali roku, a jeżeli przekracza tę wysokość to należą się odsetki maksymalne;
3. naruszenie w sposób rażący prawa procesowego, tj. przepisu art. 499 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c., przez ich niezastosowanie i uznanie, że umowa o pośrednictwo finansowe, zawarta 10 lutego 2006 r. pomiędzy pozwaną a powodem, jest w całości ważna, pomimo że w § 7 umowy zastrzeżone zostały odsetki umowne „za każdy dzień opóźnienia” w zapłacie zobowiązania w wysokości 20,00 zł dziennie, czyli 200% miesięcznie i 2400% w stosunku rocznym, a więc o charakterze „lichwiarskim” i obiektywnie nieusprawiedliwione oraz mogące realnie spowodować niemożność wykonania zobowiązania przez dłużnika, podczas gdy ich wysokość, mając na względzie zasadę swobody umów oraz zasady współżycia społecznego, nie mogła być – stosownie do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 października 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. 2005

nr 201, poz. 1662) – wyższa niż 11,5% w stosunku rocznym, a tym samym wydanie nakazu nie było dopuszczalne;

4. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 22¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie do pozwanej jako konsumenta, w sytuacji, kiedy z okoliczności sprawy nie wynika, żeby dokonana przez nią czynność prawna, tj. zawarcie z powodem umowy o pośrednictwo finansowe z 10 lutego 2006 r., była związana z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanej.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Prokurator Generalny w uzasadnieniu skargi wskazał, że 20 lutego 2006 r. w życie weszły przepisy art. 359 § 2¹, § 2², i § 2³ k.c., zgodnie z którymi: „maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne); jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne”; „postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosuje się przepisy ustawy”. Zaskarżony nakaz zapłaty został wydany w czasie, gdy zacytowane bezwzględnie obowiązujące przepisy już obowiązywały. Na skutek tego, zaskarżony nakaz zapłaty został wydany z rażącym naruszeniem prawa.

Prokurator Generalny zaznaczył również, że wydanie przez sąd orzeczenia, z którego wynikała powinność zapłaty odsetek w wysokości 2400% w skali roku, w sytuacji gdy obowiązujące w dacie zawarcia umowy przepisy określały wysokość odsetek maksymalnych na poziomie 22% w skali roku, jest niewątpliwie sprzeczne nie tylko z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, ale także

z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Orzeczenie to bowiem usankcjonowało „lichwiarski” charakter zapisów umowy, co godzi nie tylko w obowiązujący porządek prawny, ale także w wartości chronione przez system prawa, stanowiące podstawę wprowadzonych przepisów o odsetkach maksymalnych i jest niewątpliwie sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, aczkolwiek nie wszystkie z podniesionych zarzutów okazały się zasadne.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji, lub

2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skargę nadzwyczajną, co do zasady, wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna w terminie roku od dnia rozpoznania (art. 89 § 3 zd. 1 u.SN). Stosownie do art. 115 § 1 u.SN, jedynie przejściowo, w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17 października 1997 r. W takim przypadku, zgodnie z art. 115 § 1a u.SN, skarga nadzwyczajna od prawomocnego

orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ustawy, może być wniesiona jedynie przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Ponadto, od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz (art. 90 § 1 u.SN).

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyroki Sądu Najwyższego z: 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; 17 maja 2023 r., II NSNc 125/23; 24 lipca 2024 r., II NSNc 343/23; 13 listopada 2024 r., II NSNk 30/23). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dadzą się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi.

Na podmiocie wnoszącym skargę nadzwyczajną spoczywa w pierwszej kolejności powinność wykazania zaistnienia w danej sprawie przynajmniej jednej z przesłanek szczegółowych – uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Ponadto, skarga nadzwyczajna musi nawiązywać do przesłanki ogólnej (funkcjonalnej), wskazanej w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, która wymaga równoczesnego wykazania, że uwzględnienie skargi nadzwyczajnej jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Ścisłe określenie przesłanek przedmiotowych skargi nadzwyczajnej związane jest z jej funkcją ochronną w ujęciu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, tj. z jednej strony, z dążeniem do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), a z drugiej strony, z konieczną ochroną stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45

w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 5/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; 15 maja 2024 r., II NSNc 371/23; 13 listopada 2024 r., II NSNk 30/23). Ochrona powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*), a przez to stabilności prawa, należy do fundamentów demokratycznego państwa prawnego i znajduje głębokie uzasadnienie aksjologiczne. Z tego względu – jak wskazuje się w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: „ETPC”) – nadzwyczajne środki zaskarżenia muszą być uzasadnione okolicznościami o istotnym i niewątpliwym charakterze, korygującym fundamentalne wady rozstrzygnięć jurysdykcyjnych, niweczące podstawową funkcję wymiaru sprawiedliwości (wyrok ETPC z 24 lipca 2003 r., *Riabykh przeciwko Rosji*, skarga nr 52854/99). Nie mogą przy tym inicjować *de facto* dodatkowej kontroli instancyjnej. Dopuszczalny na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka środek kontroli musi wobec tego sprawiedliwie wyważyć między prywatnymi interesami a ochroną pewności prawa, w tym ochroną powagi rzeczy osądzonej, od których zależy efektywność funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Konstrukcyjnym założeniem skargi nadzwyczajnej jest więc takie określenie jej przesłanek, by służyła ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W konsekwencji, stwierdzone naruszenia muszą być na tyle poważne, by wzgląd na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 5/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; 24 lipca 2024 r., II NSNc 306/23; 13 listopada 2024 r., II NSNk 30/23).

Dokonując wstępnej oceny skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy nie stwierdził istnienia jakichkolwiek okoliczności, które mogłyby uzasadniać ocenę, że w niniejszej sprawie jest ona niedopuszczalna, co skutkowałoby jej odrzuceniem *a limine*, bez potrzeby merytorycznego zbadania podniesionych w niej zarzutów. Została ona wniesiona przez Prokuratora Generalnego, który jest jednym z dwóch podmiotów wskazanych w art. 115 § 1a u.SN, uprawnionych do wnoszenia

skarg nadzwyczajnych od orzeczeń, które uprawomocniły się przed dniem wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym. Zaskarżony nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nie może także zostać uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Ponadto, jest to pierwsza skarga nadzwyczajna w niniejszej sprawie. Reasumując, należy stwierdzić, że nie zachodzą przeszkody do merytorycznego rozpoznania wniesionej przez Prokuratora Generalnego skargi nadzwyczajnej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się już pogląd, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej, a następnie dopiero przeprowadzić ocenę tego, czy w przypadku uznania chociażby jednej z nich za uzasadnioną, wystąpiła również przesłanka ogólna (funkcjonalna).

W rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny sformułował przeciwko zaskarżonemu nakazowi zapłaty, wydanemu przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 4 sierpnia 2006 r., sygn. akt VII Nc 3560/06, zarzuty odwołujące się do dwóch przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN.

W pierwszej kolejności należy odnieść się do zarzutu rażącego naruszenia prawa materialnego. W dniu zawarcia umowy między pozwaną a powodem (10 lutego 2006 r.) obowiązywał przepis art. 359 § 2-3 k.c., zgodnie z którym jeżeli wysokość odsetek nie była w inny sposób określona, należały się odsetki ustawowe. Rada Ministrów określała, w drodze rozporządzenia, wysokość odsetek ustawowych, kierując się koniecznością zapewnienia dyscypliny płatniczej i sprawnego przeprowadzania rozliczeń pieniężnych, biorąc pod uwagę wysokość rynkowych stóp procentowych oraz stóp procentowych Narodowego Banku Polskiego. Na dzień zawarcia umowy i wydania zaskarżonego nakazu zapłaty, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 października 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych, wysokość tych odsetek wynosiła 11,5% w stosunku rocznym. Natomiast zgodnie z obowiązującymi w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia przepisami art. 359 § 2¹-2³ k.c., maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie mogła w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne). Jeżeli wysokość odsetek wynikających

z czynności prawnej przekraczała wysokość odsetek maksymalnych, należały się odsetki maksymalne. Postanowienia umowne nie mogły wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku należało stosować przepisy ustawy. Wskazane powyżej przepisy zaczęły obowiązywać od 20 lutego 2006 r. – a więc już po zawarciu przez strony umowy o pośrednictwo finansowe. Tymczasem zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 157, poz. 1316, dalej: „ustawa nowelizująca”), przepisy art. 359 § 2¹⁻² k.c. należało stosować do czynności prawnych dokonanych po wejściu w życie ustawy nowelizującej. Tym samym nie można uznać za zasadny zarzut naruszenia tych przepisów prawa materialnego. W orzecznictwie podkreśla się bowiem, że przepis art. 5 ustawy nowelizującej przyjmuje szczegółowe i klarowne kryterium zastosowania tej ustawy, tj. dokonanie czynności prawnej po jej wejściu w życie. Z tego względu powołany przepis należy uznać za wyczerpującą regulację intertemporalną, co wyłącza konieczność sięgania do ogólnych zasad prawa międzyczasowego. Zastosowanie jednoznacznego w swej treści przepisu intertemporalnego zgodnie z jego literalnym brzmieniem w żadnym wypadku nie może stanowić zatem naruszenia prawa (wyroki Sądu Najwyższego: z 31 maja 2022 r., I NSNc 382/21; z 19 kwietnia 2023 r., II NSNc 90/23).

Zasadny okazał się natomiast zarzut naruszenia art. 499 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c. Nie dają one podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, jeżeli według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne. W orzecznictwie przyjmuje się, że oczywista bezzasadność ma miejsce, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługiwało prawo żądania od pozwanego określonego świadczenia na podstawie przytoczonych okoliczności faktycznych, a decydują o tym przepisy prawa materialnego (wyrok Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 35/20). W niniejszej sprawie, pomimo że – jak wskazano wcześniej – w chwili zawarcia umowy nie obowiązywały jeszcze wprowadzone ustawą nowelizującą przepisy regulujące wysokość odsetek maksymalnych, nie można pominąć istotnej okoliczności, iż rzeczywista wysokość zastrzeżonych odsetek

za opóźnienie wynosiła 7% w stosunku dziennym oraz ponad 2400% w skali roku. Sąd Najwyższy wskazywał już, że zastrzeżenie w umowie pożyczki odsetek w wysokości nadmiernej, która nie ma uzasadnienia ani w wysokości inflacji, ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej, należy uznać za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (wyrok Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 592/21). Z analizy orzecznictwa wynika, że za nadmiernie wygórowane Sąd Najwyższy uznawał odsetki umowne już w wysokości 0,5% dziennie, tj. 185% rocznie (wyrok Sądu Najwyższego z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00; por. także wyroki: z 8 stycznia 2003 r., II CKN 1097/00; z 27 listopada 2003 r., III CK 152/02; z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04; z 4 listopada 2005 r., V CK 162/05; z 6 grudnia 2007 r., IV CSK 320/07; z 29 kwietnia 2010 r., IV CSK 370/09; z 8 maja 2014 r., V CSK 376/13; z 6 kwietnia 2017 r., III CSK 174/16; z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19; z 24 lipca 2024 r., II NSNc 306/23, a także uchwałę Sądu Najwyższego z 15 marca 2018 r., III CZP 107/17). Tym samym zastrzeżenie w umowach, zawartych przed 20 lutego 2006 r., odsetek w tak wygórowanej wysokości, należy uznać za naruszenie art. 353¹ k.c. i art. 58 § 2 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 września 2021 r., I NSNc 43/20; 24 października 2023 r., II NSNc 131/23; z 12 czerwca 2024 r., II NSNc 305/23).

Powyższe naruszenie, oparte na przesłance z art. 89 § 1 pkt 2 u.SN, ma w niniejszej sprawie charakter rażący. Zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, rażące naruszenie prawa zachodzi wówczas, gdy zaskarżone orzeczenie można uznać za niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć, gdy było wynikiem rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2021 r., I NSNc 51/20 i powołane tam orzecznictwo). Przyjmuje się ponadto, że naruszenie prawa jest rażące wówczas, gdy w jego następstwie powstają skutki, które są niemożliwe do aprobaty w świetle wymagań praworządności lub też takie, które powodują niemożność akceptacji zaskarżonego orzeczenia jako aktu, który został wydany przez organ praworządnego państwa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 marca 1996 r., II PRN 4/96; por. także wyrok

Sądu Najwyższego z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20). Podobny pogląd wypowiedział Sąd Najwyższy w wyroku z 8 czerwca 2021 r., I NSNc 25/19, wskazując, że „[r]ażący charakter naruszenia prawa, o którym mowa w art. 89 § 1 pkt 2 ustawy z 2017 r. o Sądzie Najwyższym, winien uprawdopodobniać tezę o konieczności uchYLENIA zaskarżonego orzeczenia celem urzeczywistnienia zasady konstytucyjnej z art. 2 Konstytucji RP” (zob. także: wyrok Sądu Najwyższego z 24 marca 2021 r., I NSNc 134/20).

W niniejszej sprawie przymiotu rażącego naruszenia prawa należy upatrywać w przyznaniu pierwszeństwa zasadzie swobody umów przed zgodnością treści umów z zasadami współżycia społecznego, a tym samym zalegalizowaniu nadmiernie wygórowanych odsetek, których wysokość (7% w stosunku dziennym oraz ponad 2400% w skali roku) w sposób oczywisty pozostawała w sprzeczności z obowiązującymi przepisami oraz zasadami współżycia społecznego.

W niniejszej sprawie o rażącym naruszeniu prawa decyduje również status konsumenta, który należało przypisać pozwanej. Zgodnie z art. 22¹ k.c., za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Konsumentowi, jako słabszej stronie w stosunkach z profesjonalnymi podmiotami, przysługuje szczególnie rodzaj ochrony prawnej. Wydając zaskarżony nakaz zapłaty, Sąd Rejonowy w Bytomiu naruszył zatem konstytucyjną normę, zawartą w art. 76 Konstytucji RP („Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa”). Nie tylko nie zagwarantował pozwanej należytej ochrony przed nieuczciwymi praktykami ze strony powoda, ale doprowadził do zasądzenia odsetek, których wysokość pozostawała w sprzeczności z obowiązującym prawem.

Za niezasadny należy natomiast uznać zarzut naruszenia w niniejszej sprawie art. 30 Konstytucji RP. Sąd Najwyższy wielokrotnie już stwierdzał, że do naruszenia konstytucyjnie chronionej godności człowieka orzeczeniem sądowym może dojść w sytuacji zakwestionowania w tym orzeczeniu człowieczeństwa osoby nim poszkodowanej lub pokrzywdzonej. Pojęcie przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, o którym stanowi art. 30 Konstytucji RP, i która jest źródłem praw i wolności człowieka, należy bowiem odnosić do samej cechy człowieczeństwa, a nie do potocznego użycia pojęcia „godności” jako subiektywnego poczucia własnej wartości lub szacunku dla samego siebie. Do naruszenia godności, w znaczeniu o którym mowa w art. 30 Konstytucji RP, dochodzi jedynie

w sytuacjach, w których człowiek jest uprzedmiotawiany lub traktowany w sposób niehumanitarny (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 26 marca 2024 r., II NSNc 304/23).

Samo stwierdzenie zaistnienia przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej nie jest jeszcze wystarczające dla wyeliminowania zaskarżonego orzeczenia z obrotu prawnego. W dalszej kolejności należy bowiem ustalić czy uchylenie tego orzeczenia jest „konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 89 § 1 *in principio* u.SN).

Określona w art. 2 Konstytucji RP zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej ma charakter kompleksowy. Wywiedziona jest z niej konieczność zapewnienia bezpieczeństwa prawnego jednostki, pewności co do prawa, przewidywalności stanowionego prawa, lojalności państwa względem obywateli, co powinno budować zaufanie jednostki do Państwa. Bezpieczeństwo prawne obywateli winno być przy tym rozumiane nie tylko formalnie jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczenie dóbr życiowych i interesów człowieka.

Rację ma zatem skarżący podnosząc, że poprzez wydanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu zaskarżonego nakazu zapłaty naruszono nie tylko obowiązujący porządek prawny, ale także wartości chronione przez system prawa, co jest niewątpliwie sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną. Jednym z zadań sądów orzekających w sprawach cywilnych jest bowiem niedopuszczenie do legalizowania zachowań, które należałoby uznać za sprzeczne z prawem lub zasadami współżycia społecznego. Tylko taki standard odpowiada bowiem zasadzie demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (wyrok Sądu Najwyższego z 24 lipca 2024 r., II NSNc 306/23). Ponadto w orzecznictwie stanowczo podkreśla się, że eliminacja z obrotu nadmiernych, lichwiarskich odsetek, grożących „pętlą zadłużenia” jest celem prawa (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z: 22 czerwca 2022 r., I NSNc 592/21; 5 października 2023 r., II NSNc 119/23). Sąd Rejonowy w Bytomiu, wydając zaskarżony nakaz zapłaty, nie sprostał temu zadaniu.

Wydanie nakazu zapłaty, uwzględniającego nadmiernie wygórowane odsetki, stanowiło rażące naruszenie prawa, dlatego też uchylenie zaskarżonego orzeczenia

jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Wystąpienie w niniejszej sprawie przesłanek szczegółowych oraz przesłanki funkcjonalnej z art. 89 § 1 u.SN uzasadnia stwierdzenie, iż uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty jest proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP.

Na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej, zdaniem Sądu Najwyższego, nie stoi treść art. 115 § 2 u.SN. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

W niniejszej sprawie od wydania zaskarżonego nakazu zapłaty upłynęło ponad 5 lat, co w świetle art. 115 § 2 u.SN stanowi samodzielną podstawę uniemożliwiającą jego uchylenie. Jednakże – według Sądu Najwyższego – konieczność ochrony praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji przemawia za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 u.SN. Podkreślić bowiem należy, że wskutek uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty doszło do wyegzekwowania i przekazania powodowi na poczet zadłużenia kwoty 18 898,96 zł. Biorąc pod uwagę wysokość kwoty przewidzianej w umowie, zawartej pomiędzy pozwaną a powodem (300 zł), trzeba stwierdzić, że wyegzekwowanie od pozwanej sumy niemal sześćdziesiąt trzy razy wyższej stanowi drastyczną ingerencję w jej prawa majątkowe, a w szczególności w prawo własności chronione przez art. 64 Konstytucji RP.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji.

Na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

Zg

[a!]